The Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences

ISSN 1301 - 0603

Cilt/Volume 20

Yıl/Year 2015

Sayı/Issue 3

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi

S. Demirel Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi

İ ç i n d e k i l e r / C o n t e n t s

Bankacılıkta Marka Değeri ve Risk Algısı: Bireysel Bankacılık Müşterileri Üzerine Etkileri
Perception Of Brand Value And Risk In Banking: Effects On Retail Banking Customers
Prof. Dr. Ahmet ŞEKERKAYA
MSc. Elçin ÇELİK
1-15

Ulus İnşa Stratejileri Bağlamında Avrupa Milli Marşlarının Sosyo-Politik Mukayesesi
The Socio-Political Comparison Of Europan National Anthems Within The Extent Of Nation-Building
Prof. Dr. Hüsamettin İNAÇ
Yrd. Doç. Dr. Murat YAMAN
17-34

Sürdürülebilir Rekabet Yönetiminde Marka Değeri ve Marka Güveni: Süleyman Demirel Üniversitesinde Bir Uygulama
Brand Equity And Brand Trust In Sustainable Competition Management: A Application In The Suleyman Demirel University
Prof. Dr. Nurhan PAPATYA
Yrd. Doç. Dr. Gürcan PAPATYA
Arş. Gör. A. Buğra HAMŞIOĞLU
35-54

İnsan Kaynakları Yönetimi Boyutuyla Kurumsal Sürdürülebilirlik: BIST Sürdürülebilirlik Endeksindeki Firmalar Üzerine Bir Araştırma
The Human Resources Management Dimensions Of Corporate Sustainability: Evidence From Turkish Firms In Istanbul Stock Exchange (BIST) Sustainability Index
Doç. Dr. Hatice ÖZUTKU
Yrd. Doç. Dr. Melek ÇETİNKAYA
Doç. Dr. Veysel AĞCA
55-72

Hizmet Odaklılığın Çalışanların Tutum ve Davranışlarına ve Örgütün Performansına Etkileri: Hizmet Sektöründe Bir Alan Araştırması
The Effects Of Service Orientation On Employee Attitudes And Behaviours And Organizational Performance: A Field Study In Service Industry
Doç. Dr. Selim EREN
Öğr. Gör. Dr. Nevriye AYAS
73-98

S. Demirel University
The Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences

Bulanık DEMATEL ve Bulanık TOPSİS Yöntemleri İle Üçüncü Parti Lojistik Firma Seçimi İçin Bütünleşik Bir Model Yaklaşımı
An Integrated Model Approach With Fuzzy DEMATEL And Fuzzy TOPSIS Methods For The Selection Of Third Party Logistic Firm
Doç. Dr. Şenol ALTAN
Arş. Gör. Elçin KARAŞ AYDIN
99-119

Banka Hizmet Kalitesi Boyutları İle Banka Sadadakati Arasındaki İlişkilerin Servqual ve Yapısal Eşitlik Modeli İle İncelenmesi: İ.İ.B.F Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama
Investigating The Relationships Between Service Quality Dimensions And Loyalty Of The Bank By Using Servqual And Structural Equation Modeling Methods: An Implication On Students Of Economics And Administrative Sciences Faculty
Yrd. Doç. Dr. Erkan ARI
Prof. Dr. Veysel YILMAZ
121-135

İnovasyona Dayalı Bölgesel Kalkınma: Teoriler ve Politikalar Üzerine Bir Eleştiri
Innovation Based Regional Development: A Criticism Of Theories And Policies
Yrd. Doç. Dr. Hidayet ÜNLÜ
Prof. Dr. Murat Ali DULUPÇU
Yrd. Doç. Dr. Onur SUNGUR
137-152

Kamu Yönetiminde Etik Davranış İlkeleri:
Kırşehir Belediyesi Çalışanlarının Etik Algıları Üzerine Bir Araştırma
Principles Of Ethical Behavior In Public Administration: A Research On The Ethical Perceptions Of The Staff Of Kirşehir Municipality
Yrd. Doç. Dr. Sefa USTA
Yrd. Doç. Dr. Mustafa KOCAOĞLU
153-173

Paylaşılan Kültürel Sembol Etkisinde Perakende Mağaza Tercihi ve Etnik- Sosyal Dayanışma İlişkisi: Antakya Örneği
Impact Of Shared Cultural Symbols On Retail Market Preference And Ethnic-Social Solidartity: The Case Of Antioch
Yrd. Doç. Dr. Sonyel OFLAZOĞLU
Yrd. Doç. Dr. Zerrin ARSLAN
175-202

S. Demirel Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi

Avrupa Birliği'nde Yüksek Nitelikli İşgücü İhtiyacı ve
Mavi Kart Planının Avrupa Birliği'nin Rekabet Gücüne Etkisi
The Need For Highly Qualified Labour In The Eu And The Effect Of Blue Card Plan On The Competitive Power Of The Eu
Öğr. Gör. Dr. Deniz Dilara DERELİ
Yrd. Doç. Dr. Melike AKKARACA KÖSE
203-215

Mesleki Motivasyonun, İş Tatmini ve Örgütsel Bağlılık Üzerine Etkisi: Akademisyenler Üzerine Görgül Bir Araştırma
The Impact Of Occupational Motivation On Job Satisfaction And Organizational Commitment: An Empirical Study On Academicians
Dr. Esra ZEYNEL
Prof. Dr. İlker H. ÇARIKÇI
217-248

Psikolojik Sermayenin Çalışanların Duygu Gösterimleri ve İşe Yabancılaşmalarına Etkileri: Sağlık Sektöründe Bir Araştırma
The Effects Of Psychological Capital On Employees' Emotional Displays And Work Alienations: A Research In The Health Sector
Dr. Memduh BEGENİRBAŞ
249-263

Banka Kârlılığının Belirleyicileri: 2002-2012 Dönemi Türk Mevduat Bankaları Üzerine Bir İnceleme
Determinants Of Bank Profitability: 2002-2012 Period Of Turkish Deposit Banks On A Review
Dr. Nizamülmülk GÜNEŞ
265-282

A Research On The Aspect Of The Social-Economics Characteristics Of The Turkish Population Living In London
Londra'da Yaşayan Türk Nüfusu'nun Sosyoekonomik Karakteristiğinin Görünümü Üzerine Bir Araştırma
Dr. Özcan ERDOĞAN
283-306

S. Demirel University
The Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences

An Investigation Of The Moderating Effect Of Work Exhaustion On The Relationship Between Perceived Servant Leadership And Organizational Commitment
Algılanan Hizmetkar Liderlik İle Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişkide İşe Yönelik Tükenmenin Düzenleyici Etkisinin Araştırılması
Öğr. Gör. Dr. Seçil BAL TAŞTAN
Arş. Gör. Yaprak KALAFATOĞLU
307-328

Bir İmalat Şirketinin İyileştirme Projesi Seçiminde Bulanık Analitik Hiyerarşi Sürecinin Uygulanması
The Application Of Fuzzy Analytic Hierarchy Process To Selection Improvement Projects For A Manufacturing Company
Arş Gör. Dr. Vesile Sinem ARIKAN KARGI
329-340

Avrupa Birliği Reform Süreci Çerçevesinde Türkiye'de Yargı Reformları
Judicial Reform Packages In Turkey Within The Scope Of European Union Reform Process
Arş. Gör. Ceren ŞAKAR
Doç. Dr. Fatma Neval GENÇ
341-359

Türkiye'de Ordu – Siyaset İlişkileri Çerçevesinde AK Parti – TSK Etkileşimine Bakış
A View On The Interaction Between The JDP And The TAF In The Context Of The Relations Between The Military And The Politics In Turkey
Arş. Gör. Niran CANSEVER
Yrd. Doç. Dr. Hakan Mehmet KİRİŞ
361-384

F. A. Hayek'in Bilgisizlik Teorisi Çerçevesinde Piyasa, Denge ve Planlama
Market, Equilibrium, And Planning Within The Framework Of F. A. Hayek's Theory Of Ignorance
Arş. Gör. Serdar GÖCEN
385-404

S. Demirel Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi

Editor / Editor
Prof. Dr. Murat OKCU

Editor Yardımcıları / Sub Editors
Prof. Dr. Mustafa Zihni TUNCA — Yrd. Doç. Dr. Hakan Mehmet KİRİŞ — Dr. Elvettin AKMAN

Yayın Kurulu / Editoriol Board

Prof. Dr. İlker Hüseyin ÇARIKÇI
Prof. Dr. Hüseyin GÜL
Prof. Dr. Mustafa Zihni TUNCA
Prof. Dr. Murat Ali DULUPÇU
Prof. Dr. Ramazan ERDEM
Doç. Dr. Nilüfer NEGİZ
Doç. Dr. Serpil AĞCAKAYA
Yrd. Doç. Dr. Hakan Mehmet KİRİŞ
Prof. Dr. Murat OKCU
Prof. Dr. Durmuş ACAR
Prof. Dr. Faruk TURHAN
Prof. Dr. Osman BAYRİ
Doç. Dr. Nuri ÖMÜRBEK
Doç. Dr. Mustafa ÖZTÜRK
Doç. Dr. Hakan DEMİRGİL
Dr. Elvettin AKMAN

Danışmanlar Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. Birgül Ayman GÜLER, Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Erdener KAYNAK, Penn-State University
Prof. Dr. Ingrid VERHEUL, Erasmus University Rotterdam
Prof. Dr. Göktuğ MORÇÖL, Penn State Harrisburg
Prof. Dr. İlber ORTAYLI, Galatasaray Üniversitesi
Prof. Dr. João Carlos Correia Leitão, Technical University of Lisbon
Prof. Dr. Hasan TUTAR, Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Recep KÖK, Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Şeref KALAYCI, Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. İ. Attila ACAR, Izmir Katip Çelebi Üniversitesi
Dr. Meryem Duygun FETHI, University of Leicester
Dr. Sebahattin DEMIRKAN, State University of New York

Dergi Sekreteri / Journal Secreterial
Uzm. Alper TÜTÜNSATAR

Dizgi / Type Setting
Bil. İşl. Ramazan DAĞ

Baskı / Published By
SDÜ Basımevi Isparta

©SDÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Isparta – 2014

Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi ISSN 1301-0603 Ocak, Nisan, Temmuz ve Ekim aylarında olmak üzere yılda dört sayı olarak yayınlanan uluslararası hakemli bir dergidir. Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler derginin görüşleri değildir. Tüm sorumluluk yazarlarına aittir. Dergide yayınlanan yazıların her hakkı saklıdır. Derginin ismi olmadan hiçbir şekilde çoğaltılamaz. Yazarlara nakit olarak telif ücreti ödenmez. Telif ücreti olarak yazının yayınlandığı dergi gönderilir. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi; EBSCO, Türkiye Makaleler Bibliyografyası ve ASOS İndeks tarafından taranan dergiler arasında yer almaktadır.

İletişim Adresi / Contact Info

SDÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Dergi Yayın Komisyonu Başkanlığı
Doğu Kampüsü, 32260, Çünür
ISPARTA

☎ : 0 246 211 31 92
Fax : 0 246 237 09 20
E-mail : iibfdergi@sdu.edu.tr
Web : http://iibfdergi.sdu.edu.tr

S. Demirel University
The Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences

Hakem Kurulu / Referee Board

Prof. Dr. Bünyamin DURAN Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Canan ÇETİN Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Kazim DEVELİOĞLU Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Murat OKCU Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Kemal DEMİRCİ Dumlupınar Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Zihni TUNCA Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Nazmi AVCI Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Neşe KUMRAL Ege Üniversitesi
Prof. Dr. Ramazan ERDEM Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Serdar PİRTİNİ Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Zekai ÖZDEMİR İstanbul Üniversitesi
Doç. Dr. Ali ARSLAN Mersin Üniversitesi
Doç. Dr. Alparslan Şahin GÖRMÜŞ Uşak Üniversitesi
Doç. Dr. Bekir GÖVDERE Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. Belma KEKLİK Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. Gültekin ÖZDEMİR Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. H. Tuğba EROĞLU - Selçuk Üniversitesi
Doç. Dr. İrfan ATEŞOĞLU Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. İsmet GÖÇER Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
Doç. Dr. Kürşat ÖZDAŞLI Mehmet Akif ERSOY Üniversitesi
Doç. Dr. Muhammet Fatih Bilal ALODALI - Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi
Doç. Dr. Mustafa DURMAN Dumlupınar Üniversitesi
Doç. Dr. Nilüfer NEGİZ Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. Orhan ADIGÜZEL Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. Ömer Faruk ÜNAL Süleyman Demirel üniversitesi
Doç. Dr. Ömer TURUNÇ Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. Suat KOLUKIRIK Süleyman Demirel Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ali Fuat GÖKÇE Kilis Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Dilek MEMİŞOĞLU İzmir Katip Çelebi Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Erdal AYDEMİR Süleyman Demirel Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Gamze Göçmen YAĞCILAR Süleyman Demirel Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Harun SULAK Süleyman Demirel Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. İsmail ÇELİK Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Hakan KİRİŞ Süleyman Demirel Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Meltem KARAATLI Süleyman Demirel Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ozan ÖRMECİ Girne Amerikan Üniversitesi

Dergimizin bu sayısında yayınlanan makaleleri değerlendiren hakemlerimize teşekkürlerimizi sunarız.

Süleyman Demirel Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi Dergisi
Y.2015, C.20, S.3, s.137-152.

Suleyman Demirel University
The Journal of Faculty of Economics
and Administrative Sciences
Y.2015, Vol.20, No.3, pp.137-152.

İNOVASYONA DAYALI BÖLGESEL KALKINMA: TEORİLER VE POLİTİKALAR ÜZERİNE BİR ELEŞTİRİ

INNOVATION BASED REGIONAL DEVELOPMENT: A CRITICISM OF THEORIES AND POLICIES

Yrd. Doç. Dr. Hidayet ÜNLÜ [1]
Prof. Dr. Murat Ali DULUPÇU[2]
Yrd. Doç. Dr. Onur SUNGUR[3]

ÖZET

Bölgesel kalkınma literatürü son 25 yıldır aşina olduğundan çok farklı teorik kaynaklardan beslenmeye başlamış ve buna paralel farklı kavramsallaşmalara dayanan model ve teoriler geliştirmiştir. Ancak bu zenginlik, bazen benzeşen bazen de moda haline gelen kavramsal çerçevesinden dolayı eleştirilere maruz kalmaktadır. Üstelik yeni bölgesel kalkınma model ve teorileri, gelişmekte olan ülkeler tarafından yeterli bir süzgeçten geçirilmeden politika transferine konu olmaktadır. Ortodoks çizgide yer alan teorilerin tek başına kapitalizmde yaşanan değişimleri ve bunların bölge ve bölgesel kalkınma üzerindeki etkisini açıklamakta yeterlilik gösterememesi yeniye olan talebi teori ve politika tasarımı alanlarında daha da arttırmaktadır. Bu bağlamda bu çalışma özellikle inovasyon teorileri perspektifinde güncel bölgesel kalkınma teori ve modellerini değerlendiren eleştirel bir bakış açısıyla bunların politika tasarımına Avrupa'da ve Türkiye'de nasıl yansıdığını incelemektedir.

***Anahtar Kelimeler**: İnovasyon, Ağbağ Teorisi, Bölgesel Politika, Kümelenme, Düzenleme Okulu*

***Jel Kodları:** O10, O30, O18*

ABSTRACT

During the last two decades the literature on regional development has begun to be fed by various theoretical resources which quite largely differ from familiarized perspectives. Parallel to this, the models and theories which depend on differentiated conceptualizations are developed. However such richness of different intellectual insights of the recent regional development theories has been heavily criticized due to their similar and fashionized conceptual framework. Additionally, the policies derived from these new models and theories of regional development have been transferred to the regions of developing countries without sufficient filtering and questioning. Orthodox theories have lost their power of explaining and highlighting the changes experienced by the contemporary capitalism and by regional development theories. This has led an increasing demand for new (alternative) explanations both in the fields of theory and policy design for regional development. In this context this study evaluates contemporary regional development theories and models through the lenses of innovation theories. The article also investigates the impact of theories on policy design both in Europe and in Turkey.

***Key Words**: Innovation, Network Theory, Regional Policy, Clustering, Regulation School*

***Jel Codes:** O10, O30, O18*

[1] Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, hidayetunlu@sdu.edu.tr
[2] Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, muratdulupcu@sdu.edu.tr
[3] Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, onursungur@mehmetakif.edu.tr

GİRİŞ: UZUN YOLUN SONU MU YOKSA YENİ BİR BAŞLANGIÇ MI?

"Porterizm". Galler Üniversitesi'nden John Lovering bölgesel kalkınmanın 1980'lerin sonundan itibaren bir moda gibi alevlenen tartışmalarını böyle eleştiriyor (Lovering, 2003:15). Kapitalizmin yeni doğasını daha net anlamamıza yardımcı olabilecek bu eleştiri özünde kapitalizmde temel sorunlarının devam etmesine rağmen yeni hedeflerin bu sorunları gölgelediğine vurgu yapmaktadır. Gelir dağılımı, işsizlik, yoksulluk yerine inovasyon, rekabet gücü ve ileri teknoloji kalkınma gündemin ilk sıralarını almış bulunmakta ve sorunlar yerine güncel literatür daha çok fırsatları konuşur hale gelmektedir.

Bölgesel kalkınma gündeminin iki ana eksende güçlenme eğiliminde olduğu görülmektedir. Sosyal ve siyasal eksende temsil ile demokrasi konuları, sosyo-ekonomik eksende de rekabetçilik bölgesel kalkınmanın sıkça incelenen sorunsalları olarak karşımıza çıkmaktadır. Lovering ise ana akım teorilerin penceresinin dışına çıkıp güncel bölgesel kalkınma yaklaşımlarını sorgulamaktadır. McCloskey'in (Dulupçu,1998:15-34) iktisata yaptığı şeytan taşlamasını bölgesel kalkınmaya yapan Lovering, elitist ve modacı yaklaşımları yüzeysel olmakla suçlamaktadır. Hâkim düşüncelerin sorgulanmasına ve alternatiflerin masaya yatırılmasına itiraz etmek olanaksız. Ne var ki bilimsel ve toplumsal gelişmelerin temel dinamiklerine yapılan bu itirazları Keynes'in şu anlamlı ifadesi çerçevesinde değerlendirmek gerekmektedir: "*Asıl zor olan yeni fikirler üretmekte değil, eski fikirlerden kurtulmakta yatar*."

Ortodoks çizgide yer alan ne geleneksel Marksizm ne de liberalizm tek başına kapitalizmde yaşanan değişimleri ve bunların bölge ve bölgesel kalkınma üzerindeki etkisini açıklamakta yeterlilik gösterememektedir. Diğer bir ifade ile şayet "yeni" olan bir ekonomik yapı yani tarihsel olarak daha önce şahit olmadığımız bir üretim biçimi söz konusu ise ortodoks yaklaşımların kapasitesinin "yeni" olanı hem anlamakta hem de teori üretmekte yeterli görülmemesini anlayışla karşılamak gerekmektedir.

Fakat tutucu yaklaşımlar Antony Giddens veya Bob Jessop'ın açılımlarını eleştirmekte; devlet ile kapitalizm ve kapitalizm ile sosyo-ekonomik yapı arasındaki yeni ilişkiler ya görmezden gelinmekte ya da yeni formlar eski gözlerle değerlendirilmektedir (Dulupçu,2003:52-62). Hâlbuki güncel bölgesel kalkınma literatürünün geldiği noktada resmin bütünü artık daha net görülmektedir. Bu makalenin de temel aldığı özellikle Moulaert ve Sekia (Moulaert ve Sekia,2003:289-302), Simmie (Simmie,2005:789-804) ve de Lagendijik (Lagendijik,2006:385-399)'e ait literatür eleştirileri bölgesel kalkınmaya ait resmin gelenekselin ötesine geçme çabalarını teyit eder niteliktedir. Elbette bu gözden geçirmelerin hepsi tamamen "yeni" olma iddiasında değildir. Ancak Moulaert ve Sekia'nın çalışmasında olduğu gibi yeni olanın eksiklerine vurgu yapılmakta ve bilgi ekonomisine dayalı bölgesel kalkınmanın sosyal boyutunu daha da güçlendirme konusunda teorik tutarlılığı olan öneriler getirilmektedir. Kuşkusuz bu durum, bölgesel kalkınma "modasında" gelir dağılımı, sosyal sorunlar, dışlanma, kırsal kalkınma, geri kalmış bölgeler, üçüncü dünyanın yerel ekonomileri gibi konuların daha az sesini duyurduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Ancak bu ihmal edilen ya da yeterince ilgilenilmeyen konulara eski bakış açıları ile yaklaşmanın giderek zorlaştığı gerçeği de karşımızda durmaktadır. Aslında Amin ve Thrift (Amin ve Thrift,1995:41-65) ile 1990'ların ilk yarısından itibaren rekabet, ağbağ ve inovasyon akımına sosyal boyutun kazandırılması için yoğun girişimler olagelmiştir. Yani "Bölgesel Rönesans" olarak adlandırılan bölge çalışmalarına akademik ve politik ilginin yükselişi daha en başından sosyal konulara karşı duyarlılık göstermiştir. Fakat 1990'larda ve 2000'lerde hala aynı uyarının yapılması bu konudaki ilerlemenin yetersiz olduğunu işaret etmektedir.

İleride de değinileceği üzere Düzenleme Okulu'nun bölgesel kalkınma çalışmalarında 1990'lardan itibaren sahip olduğu konum dikkate alındığında farklı disiplinlerden beslenen bölgesel çalışmaları eleştirilere maruz kalsa da (Lovering'in Porterizm örneği gibi) hiçbir zaman pür neo-liberal çizgide kalmamıştır. Dulupçu ve Gövdere sosyal sermaye, ağbağ, ticarete konu olmayan karşılıklı bağımlılıklar gibi nispeten yeni kavramlar üzerine odaklanmaya başlayan bölge çalışmalarının, kapitalizmin ekonomik kaynakların ötesine geçerek insan ve toplumun iktisadileştirilebilecek tüm yönleri üzerine göz diktiği imasında bulunsa da, çeyrek asırdır rotasını değiştiren bölgesel kalkınmanın ulaştığı nitelik ve nicelik, akademik açıdan kalibresi daha yüksek eleştirileri hak ettiği düşüncesini uyandırmaktadır (Dulupçu ve Gövdere,2005). Kapitalizm bu bağlamda artık sıkça masaya yatırılmakta ve yeni ekonomide nasıl bir kapitalizm sorusu sorulmaktadır. Bu sorunun arka planını büyük oranda bilgiye dayalı toplum ve bunun dinamosu olan inovasyon oluşturmaktadır. Temel argümanlardan biri, bilgi ekonomisinin kapitalizmi artık eski biçiminden uzaklaştırdığı yönündedir. Ancak Düzenleme Okulu zaten bize kapitalizmlerden bahsetmekte, tek kapitalizm olmadığını ima etmektedir. O halde yeni bölgesel kalkınma teorileri politikayı nasıl etkilemektedir?

Bu makale bölgesel kalkınma alanında yaşanan gelişmeleri hem teori ve politika ekseninde hem de kapitalizmi de sorgulayan bir perspektifte incelemeyi hedeflemektedir. Üç bölümden oluşan çalışmanın birincinin bölümünde güncel bölgesel kalkınma teori ve modelleri inovasyon açısından sınıflandırılarak sorgulanmaktadır. İkinci bölüm, birinci bölümde tartışılan teorilere kaynaklık teşkil eden yaklaşımları ele alacaktır. Bu yaklaşımların kapitalizmin yeni biçimini şekillendirdiği iddia edilmektedir. Son bölüm ise teori ve modellerin Avrupa ve Türkiye'deki bölgesel politikalara nasıl yansıdığını özetle eleştirmektedir. Çok zengin bir literatüre sahip olan yukarıda zikredilen tartışmalar bir makalenin sınırları içerisinde değerlendirilecektir.

1.GÜNCEL TEORİK AÇILIMLARIN ANA EKSENİ OLARAK MEKÂNSAL İNOVASYON MODELLERİ

Her ne kadar post-klasik Marksizm bilimin ideolojik yönünün ağır bastığından hareket etse de, kapitalizmin dinamiklerindeki gelişmeler üretim ilişkilerinin alıştığımız biçimden saptığına dair güçlü sinyaller vermektedir (Sayer,2000). Yeni ekonomik ilişkiler bilimsel faaliyetlerin kapitalizmle olan ideolojik ilişkisini farklı teorik açılımlarla zayıflatma görünümündedir. Bu çerçevede bilim ideolojik aygıt olma özelliğini sürdürse de geleneksel Marksizm yeni tip üretim ilişkilerini açıklamada yetersiz kalmaktadır. Bilgi ekonomisi, ağyapı (network) paradigması veya post-fordizm gibi yaklaşımlar üzerine inşa edilen kapitalizmin revizyonu tüm eleştirilere rağmen bölgesel kalkınma anlayışını derinden etkilemeye devam etmektedir. O halde soru bölgesel kalkınmada neyin değiştiğidir. Bu soruya verilecek neo-liberal çerçevedeki karşılık *kalkınma* odağından *rekabet* odağına geçiş ile ifade edilebilir. Rekabet edebilirlik veya rekabet gücü kavramsal netliğe sahip olmadığı için her araştırmacının veya politikacının farklı yorumu ile bölgesel kalkınma alanında farklı yaklaşımların filizlenmesine neden olmaktadır. En basit ayrımı ile fiyat ve fiyat dışı rekabet gücü belirleyicileri bölgesel kalkınma literatüründe birçok birbirinden ayrı okulların doğmasına yol açmıştır. Buna rağmen güncel rekabet gücü ile ilişkili bölgesel kalkınma literatürünün yoğun olarak bir alandan beslendiği gözlenmektedir: İnovasyon. Fakat inovasyon bir çıktı olarak yani nedenleri ve sürecine bakılmaksızın rekabet üzerinde etkili olarak piyasacı teorilere yol verse de, girdi ve süreç kimliği ile piyasa ötesi ilişkileri bünyesinde barındırmaktadır. Bu bakış açısı ile düşünüldüğünde inovasyon kapitalizmi

aşan bir karakteristik sergilememesine rağmen, en azından kapitalizmin sorgulanmasında bize yeni açılımlar sağlayabilmektedir.

İnovasyonu bölge ve mekânla ilişkilendiren öncü çalışma 1986 yılında GREMI okulundan Aydalot tarafından gerçekleştirilmiştir (Aydolat,1986). GREMI (Groupe de Recherche europeen sur les milieux innovateur) yenilikçi çevre teorisi ile firmayı çevresinden tecrit edilmiş bir birim olarak değil, yenilik potansiyeline sahip bir ortamın parçası olarak görmektedir. Fransa ve Fransızca konuşulan komşu ülke ve bölgelerde GREMI'nin inovasyon ve mekân ilişkisini sorgulaması dikkat çekicidir. İleride değinileceği üzere İtalya ile birlikte Fransa'nın teorik gelişmelere ev sahipliği yapması, ortodoks ekonomik değer ve kaynaklar dışında ilişkisel değerlerin öneminin bu ülkelerde diğer bölgelere göre daha çabuk keşfedilmesine dayandırılabilir. GREMI çerçevesindeki çalışmalar firma ve çevresini ayrı ayrı incelediği gibi ikisi arasındaki bütünleşik ilişki biçimlerine de vurgu yapmaktadır. Bu duruma paralel üç mekân doğmaktadır: Üretim, pazar ve destek mekânı. Açıktır ki destek mekânı yenilikçi çevre teorisini klasik arz-talep zincirinin dışına taşımaktadır. Hem tedarik zincirindeki birimler hem üretimin organizasyonundaki kaynaklar hem de mekândaki aktörler arasındaki stratejik ilişkiler destek mekânının üç ana ilişki biçimini oluşturmaktadır (Camagni,1995:317-340; Maıllat,1995:157-165; Maıllat vd.,1994). Bu yaklaşımda mekândaki destekleyici ilişki biçimleri inovasyonu doğuran ana unsurdur ve dolayısıyla bu yapı bölgesel kalkınmanın ana rotasını oluşturmaktadır. Nitekim 1990'larda palazlanmaya başlayan Romer ile Lucas'ın öncülüğünü yaptığı endojen büyüme teorilerini bölgeye uygulayan Barro ve Sala-i Martin ve takipçileri yerel iş ortamını ve kültürünü, beşeri sermayeyi, eğitim sistemini ve benzeri mekânla ilişkili varlıkları bölgesel kalkınmanın içerisine yerleştirmişlerdir (Barro ve Sala-i Martin,1992:223-251). Nihayetinde yenilikçi çevre teorisinin, günümüzün öğrenen bölge yaklaşımının temellerini attığını söylemek abartılı olmayacaktır. Yenilikçi çevrenin, GREMI araştırma grubu tarafından akademik bir ağyapı içinde sunulması hem kabul görmesine hem de yaygınlaşmasına katkı sağlamıştır.

İkinci inovasyona dayalı teori grubu endüstriyel bölgelerdir. 1977 yılında Bagnasco, inovasyonu Marshall'ın öncülüğünü yaptığı endüstri bölgeleri kapsamında değerlendirerek sektörel veya bölgesel ölçekte KOBİ'lerin yenilikçi kapasitesini bölgesel kalkınmanın kaynağı olarak ele almıştır (Bagnasco,1997). Uzmanlaşmaya bağlı olarak KOBİ'lerin oluşturduğu ve üretim aşamaları ile dağıtımın güçlü iş bölümüne bağlı yerelleşmiş üretim sistemlerine dönüştüğü coğrafi bölgeleri ifade eden endüstriyel bölgeler; piyasaya bağlı firmalar arasındaki ilişkilere ek olarak piyasa ötesi firmalar arasındaki ve de firma ile yerel aktörler arasındaki ilişkilere de önem vermektedir. Piyasa ötesi ilişkiler güven ve mütekabiliyet ilkelerine dayanmaktadır. Dolayısıyla bir yanda rekabet ve formal ilişkiler yer alırken diğer yanda işbirliği ve informal ilişkiler yer almaktadır. Bu iki kutup, endüstriyel bölgelerin tarihsel ve sosyo-ekonomik rotasında anlam kazanmaktadır. Piyasa ötesi ilişkilerin önemi Puntham'ın 1990'ların ilk yarısında teorileştirdiği *sosyal sermaye* olgusunda yankı bulmaktadır. İtalyan araştırmacıların belirgin bir payının bulunduğu bu akımdaki teorilerin öznel veya bağlamsal bir boyutu olduğu inkâr edilemez. Tarihsel olarak İtalya'nın verimli bir örneklem oluşturması siyasi tarihi, sendika yapısı, kuzey-güney ayrımı hatta mafya geleneğiyle bile ilişkilendirilebilmektedir. Dei Ottati'nin aktardığı üzere endüstriyel bölgede uygun olmayan davranışlar yerel topluluk tarafından yaptırımlara maruz kalabilmektedir (Deı-ottatı,1994:529-546). Bir bakıma piyasaya dayalı firmalar arası ve firma ile yerel aktör arasındaki ilişkiler piyasa mekanizması dışındaki araçlarla ele alınabilmektedir. Bu durum bu yaklaşımın pür liberal öğretinin dışına çıkmasını sağlamaktadır. Sonuç olarak güven, piyasa mantığı çerçevesinde mümkün olmayan işlemlerin gerçekleşmesine bu türden bölgelerde yardımcı olmaktadır. Ancak buradan

çıkarılacak ders ile mekânsal yeniliğin ve rekabet gücünün kopyalanabilir olduğu anlamına ulaşmak riskli bir iddia olacaktır. Fakat endüstriyel bölgeler adından dolayı Perroux'un kalkınma kutbu ve ortodoks yerleşim teorilerinin mirası üzerine konarak teoride yer edinmiş ve Türkiye gibi gelişmiş ülkelerde politika aracı bazen de hedefi olarak yer bulmuştur (Becattını,1987; Brusco,1986). İronik olan husus şudur ki literatürde endüstriyel bölgelerin başarı örneklerini bulmak mümkün iken birçok bölge ve ülke tarafından gerçekleştiren bu konudaki politika transferinin sonuçlarına ilişkin bulgular oldukça sınırlı olup ya OECD gibi uluslararası kurumların raporlarında yer edinebilmekte ya da bu transferlerin sadece başarılı olanları saygın akademik dergilerde yayınlara dönüşebilmektedir.

Üçüncü grup inovasyona dayalı bölgesel kalkınma yaklaşımı yeni endüstriyel mekânlar başlığı altında toplanabilir. Storper ve Scott'un öncülüğünü yaptığı bu yaklaşım esnek üretim sistemleri ile yerel yığışmaları bütünleştirmektedir (Storper ve Scott,1988). Bir anlamda endüstriyel bölgeler, esnek üretim sistemleri ve düzenleme okulu yaklaşımlarını harmanlayarak teknoloji-yerellik-post-fordizm üçlüsü üzerine bölgesel kalkınmanın dinamiklerini inşa etmektedir. Üretim sistemine ek olarak sosyal düzenleme sistemine yer vermeleri yeni endüstriyel mekânları girişimcilik, iş gücü piyasası ve yerel topluluk gibi sosyal olarak yeniden üretimi gereken unsurların incelenmesine itmiştir. Fordizmin kurumsal yapılaşmasının biçimlemediği bölgelerde esnek üretim sistemlerinin daha başarılı olduğunu belirten Storper ve Scott bir anlamda yenilikçi çevreye benzer bir kuramsallaştırmaya gitmektedir. Piore ve Sabel'in (Piore ve Sabel,1984) artık klasikleşen eserlerine gönderme yapan bu yaklaşım, Türkiye gibi fordizmden daha az etkilenen bölgelere sahip olan ülkeler için ister istemez umut ışığı olabilmektedir. Fakat burada bir dizi çekinceden bahsetmek gerekmektedir. Öncelikli olarak ulusal idari sistemlerin dünya çapında farklılaşması bölgesel kalkınma çabalarında hem ülkeleri hem de bölgeleri kıyaslamakta büyük zorluklar doğurmaktadır. Dolayısıyla ulusalın etkisinden bağımsız bir bölgesel kalkınma perspektifi geliştirmenin ister istemez eksik yönleri olacaktır. İkincisi post-fordizmin ideal örnekleri bölgesel olarak olmasa bile ulusal olarak başarılı fordist yapılanmaya sahip devletlerde görülmektedir. Üçüncüsü, sosyal düzenlemeye ilişkin sistemler tıpkı devlet söz konusu olduğundaki gibi farklılaşmakta ve teorik olarak ortak zeminleri bulmak bazen zorlaşmaktadır. Son olarak post-fordizme daha hızlı uyum sağlama ve yerel yapıların bu uyumu desteklemesi ve fordist çözülme ile nasıl başa çıkılacağı konuları salt post-fordizme uyum açısından ele alınmaktadır ki bu durum geleneksel sanayi bölgeleri için politika geliştirmeyi çetrefilli hale getirmektedir.

Dördüncü inovasyona dayalı bölgesel kalkınma modeli bölgesel inovasyon sistemlerine aittir. Bu model sistemin aktörleri arasında kolektif öğrenmeyi ve işbirlikçi ilişkileri besleyerek bölgesel kalkınmaya yol vermektedir. Evrimci iktisadın etkisi altında gelişen bu teorik model, inovasyonu bölgedeki birimlerin etkileşimine ve bunun sinerjik çıktılarına dayandırmakta, böylelikle doğrusal inovasyon modellerini sorgulamaktadır. Yenilik kavramına sistem olgusunun dâhil edilmesinde Lundvall'ın "Ulusal Yenilik Sistemi" adlı yapıtının öncü rolü bulunmaktadır (Asheim ve Isaksen,1996; Cooke,2008; Freeman,1995:5-24; Lundvall,1992). Teknolojik değişimi doğuran ve besleyen sürecin birçok farklı kurum ve konular arasında karşılıklı etkileşimi içeren karmaşık bir ağ niteliği sergilemesi, yeniliğin sistem yaklaşımı ile analizini gerektirmektedir (Oosterwijk,2003). Bu doğrultuda bölgesel yenilik sistemi, bilginin türetildiği, kullanıldığı ve yayıldığı etkileşimli ortamı ifade etmektedir (Cooke ve Morgan,1998; Dolereux,2002:243-263). Bölgesel inovasyon sistemi modeli politika açısından elverişli olduğu için zayıf teorik zeminine rağmen, politika aracı ve amacı olarak yaygın uygulama zemini bulabilmektedir. Ulusal veya sektörel sistemlerin parçaları olmakla birlikte bölgesel inovasyon sistemleri meso

ölçeğe indirgenmiş ulusal inovasyon sistemleri olarak da değerlendirebilir. Bölgesel inovasyon sistemi modeli teknik ve ekonomik yapının yanı sıra organizasyon kapasitesi ile ilişkilidir ve bu durum modelin transferini sosyal ilişkilerin performansına eş koşmaktadır.

Öğrenen bölge güncel bölgesel kalkınmada inovasyonla ilişkili beşinci model olarak ele alınabilir (Florida,1995:527-536; Morgan ve Nauwelaers:1999; Morgan,1997:491-503). Öğrenen bölge kavramının temelinde esnek üretim ve esnek uzmanlaşma bulunmaktadır (Polenske,2008:133-149). Öğrenen bölge yaklaşımına göre, zaman içinde kendi yetkinliklerini değişen koşullara göre uyumlu hale getirip yenileyebilen öğrenen firmalar, bölgedeki aktörler arası kalıcı işbirliği ilişkilerinin ve bunlardan kaynaklanan networklerin bulunması halinde öğrenen bölgeyi yaratmaktadır Morgan,1997:493). Sentetik bir yapıdaki model inovasyon sistemleri, evrimci iktisat, öğrenme ve ağbağ yaklaşımlarını bünyesinde barındırmakta ve zengin kavramsal çerçevesini bölgesel kalkınma ile ilişkilendirmektedir. İnovasyonu etkileşimli bir süreç olarak kabul eden bu model sosyal ve kurumsal unsurları bir bakıma bilgi ekonomisi ile bütünleştirmektedir. Ancak dikkat edilirse farklı disiplinlerde de ortaya çıkan "öğrenme modası" bölgesel kalkınmanın doğasından ziyade kapitalist gelişmenin bir tür dayatması şeklini almaktadır. Fakat bu dayatmanın öğrenmeden dolayı sosyal gelişmeyi içeren bir yapı ile sentezlenmesi öğrenen bölgenin ön plana çıkmasına neden olmaktadır.

Daha fazla sayıda mekânsal inovasyona dayalı bölgesel gelişme modellerinden bahsetmek mümkün olmakla birlikte son olarak kümelenme yaklaşımına değinmenin bu çalışmanın sınırları açısından yeterli olacağı düşünülmektedir. Giriş bölümünde de eleştirildiği gibi kümelenme modeli genelde Porter ile eş tutulmaktadır. Hâlbuki Porter'in ilk ortaya attığı model bölgesel inovasyonu merkeze oturtmak yerine daha çok piyasa ve rekabet unsurlarını ön plana çıkarmaktadır (Porter,1990; Porter,1998:77-90). Öte yandan Saxenian'nın çalışması Moulaert ve Sekia'nın da vurguladığı gibi ağbağ temelli sanayi sistemi, yığılma ekonomileri, endüstriyel organizasyon, esnek üretim sistemleri ve bölgesel yönetişimi de içerdiğinden dolayı Porter'a göre daha zengindir (Moulaert ve Sekia,2003:289-302). Kümelenme modasının Porter kökenli olması ve de Porter'in bölgesel kalkınma modelleri arasında daha fazla piyasa odaklı bir görünüm çizmesi Porter kökenli kümelenme yaklaşımlarını daha çok eleştiriye maruz bırakmaktadır.

Görüleceği üzere bölgesel kalkınma, isimlendirmelerde açıkça yer almasa da inovasyon üzerine inşa edilir hale gelmektedir. Aslında kapitalizmin yeni bir fazı gibi görünen bu durum üretim ilişkilerini ve üretim biçimini derinden etkilemektedir. Jessop gibi yazarlar teknolojinin toplumsal ve politik etkilerini radikal biçimde sorgulamaktadırlar. 1970'lerden itibaren enformasyon, bilgi, hizmet toplumu gibi ifadeler kullanılmaya başlanmıştır fakat bugün bu ifadelerle kast edilen daha farklı anlaşılmaktadır. Acaba yeni bölgesel kalkınma model ve teorilerine kaynaklık teşkil eden yaklaşımlar kapitalizme bir meydan okuma içermekte midir?

2.KAPİTALİZMİN YENİ BİR UFKU VAR MI? BÖLGESEL KALKINMA TEORİLERİNİN KÖKENLERİNDE DEĞİŞME

20. yüzyılın son çeyreğine kadar bölgesel kalkınma ile ilgili teorik açılımlar temelde neo-klasik iktisat, Keynes ve Marksizm kökenli olagelmiş, iktisattaki endojen devrime kadar Krugman'nın da ifade ettiği gibi ekonomik coğrafya dar alanda sıkışmış; Marksist cephede ise Fransız Düzenleme Okuluna kadar Keynesci refah devletinin kapitalist yapısı çerçevesinde tartışmalar yürütülmüştür (Güney,2006:153:171; Krugman,1998:161-174). Güncel inovasyona dayalı bölgesel kalkınma teorilerinin beslendiği ortak bazı alanlar

bulunmaktadır. Bu teoriler, bölgesel kalkınma konusundaki tartışmaların neredeyse tamamını yatay olarak kesen besleyici teorik kaynakları oluşturmaktadır.

Yenilikçi çevre, yeni endüstriyel mekânlar ve öğrenen bölge modelleri sıkça ağbağ teorisine gönderme yapmaktadırlar. İster mesleki isterse endüstriyel olsun ağlar bölgesel kalkınmanın ana hattını çizen teoriler içerisinde yer almaktadır. Eleştirilere uğrasa da ağbağ yaklaşımları bağımlılık, mütekabiliyet ve iktidar kavramları ile bölgesel kalkınmaya destek olmaktadır (Aygül,2006:141-153). Elbette iktidar ilişkileri ile gücün uygulanması ve ağbağın piyasalaşmanın farklı bir versiyonu biçiminde değerlendirilmesi tehlikeleri bu teoriye olumsuz gözle bakılmasına yol açmaktadır. Gerçekten de ağyapılardaki güç ilişkilerinin dengesiz doğası bazen baskın ilişkilerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla fordizme yöneltilen eleştiriler post-fordist üretim sistemlerinde ve mekânlarda da geçerliliğini sürdürmektedir. Ağbağların bölgesel kalkınmadaki asıl rolü, firma ve piyasanın aksadığı durumlarda bunlar arasında ara organizasyon biçimlerini oluşturmasıdır. Özellikle KOBİ'lerin tek başına sahip olamayacağı kaynaklar veya gerçekleştiremeyeceği birtakım ekonomik faaliyetler ağbağ ortamında bu firmalara sunulabilmektedir. Bu tür destekler sadece kurumsal yapılardan değil, ilişkilerden de sağlanabilmektedir. Zamanında teslim, içeriğin niteliği gibi güven unsurları ağyapıları bölgesel kalkınma için cazibeli kılmaktadır. Ayrıca ağbağın derinliği işbirliği olanaklarının fazla olmasına yol açmakta ve dar ağbağlardan genişletilmiş ağbağlara gidildikçe yeni işbirliği biçimleri ortaya çıkmaktadır. Üstelik bu işbirliklerinin bir kısmının öngörülmemiş olması da muhtemeldir.

Ağbağ teorisi, güncel bölgesel kalkınma yaklaşımlarını besleyen ikinci bir teorik cephe olan yönetişimle ilişkilidir. Yönetişim, moda bir kavram olmasından dolayı sosyal bilimlerde hızla tüketilse de güncel bölgesel kalkınma teorileri doğrudan veya dolaylı olarak sosyal kurumların, bunlar arasındaki ilişkilerin ve karar süreçlerinin değişiminden destek alabilmektedir. Yönetişim bu çerçevede çok boyutlu bir kimlik kazanmakta ve yönetişime farklı görev ve anlamlar yüklenmektedir. Planlama, kent yönetimi, siyaset, kurumlar gibi çok farklı alanlara nüfuz eden yönetişim sadece demokratikleşmeye indirgenemez. Zamanın ve mekânın bilgi ekonomisinde yeniden yorumlanması ve etkin iletişimin güçlenmesi beraberinde bölgesel kalkınmanın yeniden yorumlamasını getirmiştir. Bölgesel kalkınmanın yeni yorumunda, yerel ilişkilerin ve bu ilişkilerin doğurduğu yeni varlıkların sürdürülebilir olması için boyutları ve düzlemleri farklı olan birimler arasında sağlam ve kalıcı bağlantılar kurulması gerekmektedir. Yönetişim de bu anlamda bölgesel kalkınmayı teori ve uygulamada beslemektedir.

Sıkça karşılaşılan üçüncü ortak beslenme kaynağı endojen kalkınma teorisidir. Endojenlik, ekonomik-sosyal-politik eksenlerin her üçünün de yer aldığı bir bileşkede bölgesel kalkınmada yer bulmaktadır. Dolayısıyla ilk dalga endojen büyüme teorilerinde sadece ekonomik faktörler içselleştirilirken, daha sonrakilerde ekonomik faktörlere ek olarak kültür veya katılımcılık gibi sosyal ve politik boyutlar da içselleştirilmeye başlamıştır. Nitekim Sala-i Martin endojen büyüme teorilerinde demokrasinin işlerliği, karar mekanizmaları, öğrenmeye yönelik kültür ve kurumsallaşma gibi sosyal yapıya ait göstergelere ilginin artığını ifade etmektedir. Büyüme merkezli endojen teoriler bölge bilimcileri tarafından bölge ve kalkınma gibi daha spesifik bir alan üzerine çekilmiştir. Kapitalizmin liberal çizgi dışına çıkabileceğine gönderme yapan bu endojen kalkınma ise, üretim biçimi olarak kapitalizme derinden bir meydan okuma getirmemektedir. Ancak özellikle 1980'lerden sonra yükselen neo-liberal dalgaya rağmen, piyasa ekonomisinin artan getirilere yol açabileceğini ortaya koyan endojenlik üzerine tartışmaların piyasaya dayalı teorilere yönelik eleştirel bir yönü bulunmaktadır. Çünkü endojen yaklaşımlar piyasa ekonomisinin kendi içinde aksak rekabeti doğurabileceğini belirtmektedir. Krugman'nın stratejik dış ticaret teorisi ile birlikte endojenliği iktisat teorisine dair önemli bir açılım

olarak görmesi bu bağlamda anlamlıdır. Bölgesel kalkınma literatüründe ise endojenlik geniş bir yorumla sunulmuştur ve genelde yukarıda zikredilen ekonomik-sosyal-politik girdilerin kalkınma için yönlendirilmesi üzerinde odaklanmaktadır. Sonuçta endojen kalkınma kapitalizmi değiştiren değil, ona bakış açımızı sorgulayan bir görünüm almaktadır. Dahası güvenlik ve sağlık harcamalarının inovasyon ve bölgesel kalkınma üzerindeki etkilerini önemsemesi kalkınma politikaları üzerinde düşündürücü etkiler bırakmaktadır. Bölgeye odaklanan yeni bölgesel kalkınma modellerine devletin rolünün dışlanamayacak kadar anlamlı olduğunu hatırlatmaktadır.

Yığılma ekonomileri, endojenlik gibi kapitalizmi neo-liberal çizgiden uzaklaştıran bir yaklaşımdır. Geniş bir kapsamı olan yığılma ekonomileri ulaşım maliyetleri, endüstriyel organizasyon, dışsal ekonomiler, yerelleşme ve kentleşme ekonomileri gibi kavramlarla farklı teorik zeminlerin bir bileşkesi olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle yerel ve bölgesel iş dünyası kültüründen, kümelenme ile ağbağlaşmadan ve de kentselleşme ekonomilerinden kaynaklanan dışsallıklar yığılma ekonomilerinin ana hattını oluşturmaktadır. Yığılma ekonomisinin izlerini yeni endüstriyel mekânlarda, endüstri bölgelerinde, kümelenme ve yenilikçi çevre modellerinde bulabilmek mümkündür. Ancak bölgesel yapının nasıl dışsallık doğurduğu konusu üzerinde bir muğlâklık bulunmakta, bu muğlâklık kantitatiften ziyade kalitatif araştırmaya yönelimi perçinlemektedir.

Beşinci kaynak olarak evrimci iktisat yer almaktadır. Evrimci iktisat öğrenme ve inovasyon süreci konusundaki katkıları ile bölgesel kalkınma literatürünün sıkça refereans gösterdiği bir alan haline gelmiştir. Belirsizlik ortamında rutinlerin değişmesi olgusundan hareket eden evrimci iktisat teknolojik değişim, organizasyonel öğrenme ve patika bağımlılığı gibi kavramlarla neo-klasik iktisadın ötesindeki bölgesel kalkınma dinamiklerine ışık tutmaktadır. Teknoloji paradigması ve organizasyonların yapısı evrimci iktisat için yeniliği anlamanın temel hareket noktasını oluşturmaktadır. Dosi, Nelson ve Winter gibi araştırıcılar bölgesel kalkınma literatürünün sosyal ve teknolojik paradigmaları arasındaki bağın kurulmasında büyük katkı sağlamışlardır. Süreç ve sistem kavramlarının sıkça bölgesel kalkınma konularında zikredilmesinde evrimcilerin çok önemli rolü bulunmaktadır. Ayrıca teknolojik olanla sosyal olan arasındaki ilişkilerin sistematize edilmesi de yine evrimci iktisatta karşımıza çıkmaktadır. Ne var ki güç ve iktidar ilişkilerinin kalkınmadaki yerini tanımlamada evrimci iktisat yetersiz kalmaktadır ki bu durum Düzenleme Okulu'nun bölgesel kalkınmadaki önemini artırmaktadır.

Bu bağlamda son olarak Düzenleme Okulu'dan bahsetmek anlamlı olacaktır. Düzenleme Okulu, Marksist geleneğin uzantısı olarak kapitalizmin krize girmeden kendini yeniden üretme mekanizmaları üzerinde durmaktadır. Kapitalizmin adaptasyon kapasitesinde bölgesel ekonomilerin ve yönetim birimi olarak bölgelerin rolü Düzenleme Okulunu bölgesel kalkınma modellerinin felsefi zeminini oluşturan bir yaklaşıma dönüştürmüştür. Ayrıca devlet-ekonomi ilişkisindeki düzenleme biçimini ve birikim rejimini ele alış tarzı Düzenleme Okulunu güç ve iktidar açısından bölgesel kalkınmayı algılamada elverişli ve işlevsel kılmaktadır. Kapitalizmin yeni dinamiklerini özellikle de tekno-yapıları başarılı bir şekilde inceleyen Düzenleme Okulu post-fordizmin başta devlet olmak üzere yerel yönetimler gibi idari yapılar üzerindeki etkilerini ve bunların doğurduğu yeni ilişki biçimlerini analiz etmektedir. Araştırmacılar arasında ideolojik konumlanma ihtiyacının giderek azaldığı(veya azaltıldığı) bir ortamda bölgesel kalkınmayı besleyen diğer yaklaşımlara göre bütüncül bir çerçevesi olması Düzenleme Okulunu sosyal bir teori kimliğine büründürmektedir. Diğer bir ifade ile Düzenleme Okulu sadece bölgesel kalkınmayı değil toplumsal gelişmeyi açıklamakta böylece teknolojik yapıdan politik iktidar ilişkisine uzanan geniş bir yelpazede işlevsellik kazanabilmektedir. Bu konumu sayesinde evrimci iktisat ve ağbağ yaklaşımlarının üzerine çıkarak inovasyonu ve bölgesel

kalkınmayı ekonomik-sosyal-politik yönleriyle ayrı ayrı değil bütünleşik olarak açıklayan bir yaklaşım oluşturmaktadır.

Burada ele alınan altı yaklaşımın yeni bir sosyal teoriden ziyade yeni bir tür kapitalizme eşlik ettikleri söylenebilir. Bu teorik yenilik elbette politika uygulamalarına da yansımaktadır. Üretim faktörleri arasına önce beşeri sermaye ardından sosyal sermaye girmiş, zamanla bölgenin dokusunda yer alan sosyal ve politik varlıklar ile bunlar arasındaki ilişkiler üretim fonksiyonunda ya girdilere dönüşmüş ya da fonksiyonel ilişkiler üzerinde etkili olmaya başlamıştır. Bu etkileşim ister istemez karar alıcı ve politika yapıcıların tercihlerini de etkilemektedir. Fakat ortaya çıkan yeni durum yeni tür bir kapitalizmin desteklenmesinin ötesine geçebilmekte midir?

3. AVRUPA VE TÜRKİYE'DE BÖLGESEL POLİTİKA: TEORİ POLİTİKADA NEYİ DEĞİŞTİRDİ?

Bilgi ekonomisinin yükselişine paralel kümelenme, interaktif inovasyon, yaratıcılık, girişimcilik türünden söylemler ekonomik büyüme politikalarının ana hatlarını çizmede etkili olmaya başlamış, üstelik bu süreçte yakınlık ve bölgesel ölçek politika ölçeği olarak ön plana çıkmıştır. Bölgesel politikaların bilgi ekonomisinin yükselişi ile birlikte popülerleşmesinde coğrafyacı, iktisatçı, kentleşmeci, bölge bilimci gibi farklı akademik arka plandan gelen araştırmacıların örtük bilgi veya yüz yüze ilişkiler türünden teorik açılımları modern kalkınmanın "nirvanası" haline dönüştürmelerinin payı oldukça fazladır. Dikkat edilirse güncel bölgesel kalkınma modelleri farklı kavramlar kullansalar da ilişkisel ve ortamsal varlıkları inovasyona dayalı kalkınmanın ana ekseninden ayırmamaktadır.

Bu bağlamda Marx'ın Grundrisse'da sarf ettiği "*…kapitalist genişleme zamanla mekânı tahrip edecektir*" ifadesinin sadece mekânsal değil kavramsal olarak da gerçekleştiğine şahit olmaktayız (Cooke,2008). Tarihsel olarak yeni bilginin patentlerle ticarileştirildiği bir dönemde söz konusu yok etme işleminde yakınlık ve bölgenin rolünü tartışmaya açmak gerekmektedir. Zaten buhar makinesi, otomobil, iletişim, internet gibi tüm büyük teknolojik Kondratieff dalgalanmalar mekân üzerinde şu veya bu şekilde bir etki göstermiştir. "Mesafenin ölümü" ve "coğrafyanın sonu" olarak isimlendirilen yaşadığımız bu dönemde, teknolojik gelişmelerin hayata geçmesi akademik literatüre de yansımaktadır. Ancak mekân-mesafe-uzaklık gibi kavramların içeriği de değişmektedir. Artık *chat odaları* da bir tür sanal yakınlığı ve mekânı ifade etmektedir. Ya da bir çok uluslu işletmenin küresel operasyonları için oluşturduğu kurallar, şemalar, süreçler organizasyonel yakınlık değil midir? Dolayısıyla inovasyon ironik bir biçimde bölgeselleşirken küreselleşmektedir. Fakat bu küreselleşme eski küreselleşmeden en az iki açıdan faklılık ortaya çıkmaktadır. İlk olarak geçici veya kalıcı bölge dışı mekânların yükselişinden bahsetmek mümkündür. Örneğin fuar ve sergiler artık geçici kümelenmeler olarak kabul edilmektedir. Ya da artık sadece yakın ağbağlar değil uzak ağbağlar kalkınma üzerinde etki göstermektedir. Hatta sanal ortam veya sanal ağbağlar da bu çerçevede örnek kabul edilebilmektedir. İkincisi, yüksek mobiliteye bağlı olarak sadece yerel kümelenmelerden değil, küresel düzeyde kümelenmeden bahsedilmektedir. İlk etapta ortaya çıkan bölgesel ve küresel üretim sistemleri yerine bilginin paylaşıldığı farklı kanallar bulunmaktadır. Örneğin açık inovasyon ve açık bilim gibi kavramlar sayesinde bilgi, mülkleşme/tekelleşme yerine serbestleştirilmesi yönünde eğilim göstermektedir. Günümüzde tekelci karlar ancak fikri mülkiyet hakları ile kazanılabilmektedir. Nitekim WTO ve AB gibi kurumlar bilginin mülkleştirilmesi konusunda dünya kamuoyuna baskı yapmaya devam etmektedir. Açık kanallar yerine kapalı boru hattı şeklindeki bilgi transferleri ile rekabet gücü yaratılmaya devam edilmektedir.

Diğer tarafta "*kırsal nostaljiler"* akademik olarak yapılsa da bugünkü ekonomik kalkınma anlayışı yüksek oranda kentleşmiştir ve kentleşmeye devam etmektedir. Küresel ağbağlaşmış bilgi akışları söz konusudur ve bu ağbağlardaki bağlar genellikle kentler aracılığı ile sağlanmaktadır. Küresel ağlar için kentler kavşak veya düğüm noktalarını oluşturmaktadır. Bu yüzden kent-bölge kavramı geniş bir literatür üretmektedir. Mekânsızlık, kentsel yığılmaların artan getiri üzerine kurulu niteliğini görmezden gelememektedir. Bilgi yayılmaları veya taşmaları bu nedenle kentlerde yoğunlaşmaktadır. Üstelik kentlerin rekabetçiliği çoğunlukla sosyal kutuplaşma ile sonuçlanmaktadır (Begg,2002). Bu rekabetçilik ve büyüme anlayışı kentlere göçü perçinlenmektedir. Bu nedenle liberal piyasa ekonomilerinde göç artarken koordineli piyasa ekonomilerinde kentsel yığılmaların önüne daha iyi geçilebilmektedir. Sonuç olarak bir yanda hiper-teknolojik yapı mekân algısını değiştirirken, diğer yanda bölgeler ve kentler varlığını güçlendirmeye devam etmektedir. Kuşkusuz yeni kentsel gelişme farklılaşmaktadır, fakat mekânı öldüren mesafenin sonunu getiren söylemlerin eskinin etkisini ortadan tam anlamı ile kaldırmaya gücü şimdilik yetmemektedir.

Teorinin yeni açılımlar sunması bölgesel kalkınmanın politika arayışlarına elbette yansımaktadır. Teorideki ilgi kaymasına eşlik eden uygulamalar özellikle Avrupa cephesinde yankı bulmaktadır.

İlk olarak bilgi ekonomisi Avrupa'da GREMI ile yenilikçi çevre ve ABD'de Kaliforniya Coğrafya Okulu ile öğrenen bölge gibi yukarıda zikredilen teorik açılımlar geliştirilmiş ve bu teoriler akademisyen ve politika yapıcı toplulukları arasındaki artan ilişkiye koşut politika araçlarında değişiklikler doğurmuş ve yeni politika hedeflerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır (Dulupçu,2004:49-89). Bu politikalar Boston Route 128, Londra, Oxford gibi prototip bölgelerden ilham alsa da genel politikalar üzerinde etkili olarak inovasyona dayalı bir kalkınma modelini yaygınlaştırmıştır. Elbette akademik camia ile politika yapıcılar arasında Lovering'in ifade ettiği "bölgesel elit sınıf" türünden ittifak veya koalisyonlar prototipin genele uygulanmasını desteklemiştir (Lovering,2003). Diğer bir ifade ile toplumsal taban dışlanarak sanki her bölge sanayi kültürüne dayalı bir tabandan geliyormuşçasına uygulamalar benimsenmiştir. Lovering'in işaret ettiği koalisyonların örneği AB'nin finanse ettiği çerçeve programlarında görülebilmektedir. Önceden tanımlanan ihtiyaçlar doğrultusunda yapılan araştırma projeleri politika yapıcıların karar almasına yardımcı olacak şekilde oluşturulmaktadır. Bu durum rasyonel kabul edilebilmektedir. Fakat AB'nin bilimsel yetkililerinin mevzuat gereği projeleri izlemesi bazen de süreç içinde yönlendirmesi projelerin bir koalisyon içinde şekillendiği hususunda bazı soru işaretleri doğurmaktadır. Benzer bir durumla Yapısal Fon uygulamalarında da karşılaşılmaktadır.

İkincisi, AB'nin bölgesel politika ile inovasyon politikasını ortak paydada buluşturma çabası oldukça yenidir ve yeni bölgesel kalkınma teori ve modellerinin imalarını kapsamaktan henüz uzak bulunmaktadır.

Öncelikle AB'nin 1995 öncesi inovasyon politikasını dört başlık altında incelemek mümkündür. AB'nin yenilik ile ilgili *ilk önemli adımı* 1980'lerin başında pan-Avrupa Araştırma ve Teknoloji Geliştirme (ATG/RTD) sürecini desteklemesi ile atılmıştır. Bu bağlamda Biyoteknoloji Eylem Planı (BEP/BAP) ile bu sahadaki araştırmaların geliştirilmesi ve ticarileştirilmesi hedeflenmiştir. Daha sonra BEP ATG'ye yönelik olan ve bilgi teknolojileri, çevre, tıp vb. alanlarını da kapsayan Çerçeve Programlarının (ÇP/FP) doğmasına yol açmıştır. AB'nin inovasyon politikasında etkili olan *ikinci* eylem alanı Yapısal Fonlar, özellikle bu fonun büyük bir bölümünü kapsayan Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ABKF), tarafından oluşturulmuştur. 1990'lara kadar genelde bölgesel

altyapıları finanse etmekte kullanılan ABKF bu tarihten sonra KOBİ'lerin araştırma ve yenilik faaliyetlerini finanse etmeye başlamıştır. *Üçüncü* olarak AB, 1994 öncesinde ÇP dışında kalan şimdiki adıyla Girişimcilik Genel Direktörlüğü'nün, "İnovasyon Eylemleri" enstrümanı ile doğrudan inovasyon faaliyetlerini desteklemiştir. Bu bağlamda Topluluk İnovasyon Anketi AB ve EUROSTAT'ın ortak girişimi ile düzenlenmeye başlanmış, ayrıca ülkelerarası firma ve araştırma kurumlarının teknoloji transferini kolaylaştırma çalışmaları (örneğin SPRINT PROGRAMI) yürütülmüştür. *Dördüncü* olarak AB'nin yenilik destekleme faaliyeti Topluluk Girişimleri adı altında Topluluğun ABKF'nin 10. maddesi doğrultusunda gerçekleştirilmiş ve bu girişim küçük bütçeli AR-GE programlarını (STRIDE, PRISMA, ENVIREG, EUROFORUM, TELEMATIQUE) finanse etmiştir.

1995 tarihli "Yeşil Senet" adlı Komisyon Raporu ile AB, dağınık olarak farklı genel direktörlükler tarafından yürütülen inovasyon politikasını bütünleştirmiş ve *inovasyon sistemi* anlayışı, bundan sonraki adımlarının çerçeve ve ilkelerini şekillendirmiştir. Yeşil Senet'i takiben AB, 1996 yılında ilk inovasyon eylem planını yayınlamıştır. İnovasyon kültürünün yaygınlaştırılması, inovasyon için yasal ve finansal çerçevenin oluşturulması ve üye ülkeler ile Topluluğun yenilik faaliyetlerinin yakınlaştırılmasından oluşan üç ana hedef üzerine inşa edilen eylem planı, 4. ve 5. ÇP'lerin yanı sıra Yapısal Fonların daha çok yeniliğe yönlendirilmesini sağlayarak bu hedeflerini hayata geçirmiştir.

Söz konusu eylem planının uzantısı olarak ABKF içerisinde Bölgesel Teknoloji Planları (BTP/RTP) adı altında spesifik bir program başlatılmış, 6 pilot bölgede hayata geçirilen bu programın sonuna doğru 1995 sonbaharında bölgesel inovasyon stratejileri programı uygulamaya konmuştur (Dulupçu,2004:49-89).

2000'li yıllar politika tasarımı açısından Lizbon etkisi ile şekillenmiştir. Lizbon Zirvesi'nin kararları daha çok rekabet gücü üzerinde odaklığından bölgesel boyut nispeten geri planda kalmıştır. ABKF uygulamaları ilke düzeyinde radikal bir değişikliğe uğramasa da, ağbaşlaşma hem ABKF'de hem de Çerçeve Programlarında belirleyici bir değer olarak yer almaktadır. Yapısal Fonların rekabet gücü üzerinde odaklaşması bölgesel dengesizliklerin giderilmesi çabalarını yeterince destekleyememiştir. Nitekim Lizbon süreci hem ABD karşısında Avrupa'nın yeterince rekabet gücüne kavuşamadığı hem de kendi içinde bölgesel dengesizliklerin giderilemediği bir tablo ile bizi karşı karşıya bırakmaktadır.

Avrupa'da teorinin politikaya etkisine üçüncü örnek olarak, temsil mekanizmalarının yönetişim ve ağyapı tarzı ilişkilerle karar alma süreçlerine (etkinlik ve demokrasiyi verimli hale getirmek için) dâhil edildiğini görmekteyiz. Bu husus bir kesit halinde bölgesel kalkınma uygulamalarına yansımakta ve en bilinen kamu-özel ortaklığı şekli ile AB'nin bölgesel kalkınma uygulamalarında karşımıza çıkmaktadır. Ancak ortaklığın özellikle ABKF uygulamalarında bir ilke olduğu düşünüldüğünde bu ortaklığın ne gibi kazançlar sağladığına dair elimizde ampirik bulgular bulunmamaktadır.

Son olarak, Avrupa Birliği'nin genişlemesi ile birlikte Doğu ve Orta Avrupa ülkelerinin kendilerini bölgesel politikaların ve uygulamaların göbeğinde bulmalarının nasıl bir teorik zeminle ilişkilendirileceği konusu bulunmaktadır. Açıkçası yeni bölgesel kalkınma modellerinin öngörülerinden ziyade Doğu ve Orta Avrupa ülkeleri teknik ve bürokratik yapılanma ile AB fonlarından maksimum faydalanmayı hedeflemiştir. Bu nedenle daha çok teknokratik bir bölgesel kalkınma politikası benimsenmiştir.

Yukarıda çizilen tablodan hareketle en çetrefilli konu Türkiye'yi bölge çalışmalarında konumlandırmak olacaktır. En başta Türkiye'de bölgesel üretimin dağılımı derin farklılıklar göstermektedir. Bu bölgesel farklılıklar, gelirin coğrafi dağılımındaki eşitsizliğinin ötesinde imalar içermektedir. Sanayi ekonomisinin şekillendirdiği toplumsal doku coğrafi açıdan

sadece belirli bölgelerde yoğunlaşmaktadır. Ülke genelinde ise sanayi yaygınlaşmadan hizmet sektörüne geçiş yaşanmıştır. Buna belirli bölgelerde ağırlığını sürdüren tarım ve geçimlik ekonomi de eşlik etmektedir. Bu durumda fordizm, post-fordizm veya modernizm gibi tartışmaları hâkim olan bölgesel kalkınma literatürü çerçevesinde yapmak zorlaşmaktadır. Mevcut Türkiye üzerine bölgesel kalkınma literatüne bakıldığında Batı tarzı prototipleştirmeyi görebilmek mümkündür (Akgüngör vd.,2003:647-669; Gündüz,2006; Ildırar,2004).

Diğer yandan Avrupa etkisi ile kesif bölgesel kalkınma politika ve uygulamaları belirli bir patika izlemeden yürütülmektedir. Türkiye'nin bölgesel politika deneyimsizliği ve uzlaşı aramadan yine *Loveringvari* bir çizgideki seçkinci uygulamaları bölgesel kalkınmayı yapboz haline getirme eğilimi taşımaktadır (Lovering,2006). Trajikomik bir biçimde kalkınma ajansları yasası taslağı tek durak ofisleri gibi İngilizceden çeviri bir kavram kullanmıştır ya da ajans ifadesi kamuoyunda içselleştirilecek bir kavramsallaştırma mıdır? Daha ilginç olan sanki veri alınmışçasına kümeleşme (tekrar Lovering'i hatırlayarak "*kümeizm*") devletin farklı kurumlarınca hayata geçirilmeye çalışılmaktadır (KOSGEB, Hazine,DPT). Acaba kümelenme dışında başka bir bölgesel kalkınma modeli yok mudur?

Bu konuda yine ilginç bir nokta yerel yönetimlerin kümelenme ve inovasyon kavramlarını kes-kopyala-yapıştır türünden bir yaklaşımla hayata geçirmeye çalışmasıdır. Bazı yerel yönetimler sektörel yoğunlaşmayı kümelenme ile eş tutmaktadır. Her ilde kurulması kararlaştırılan tek durakta yatırım ofisleri öykünmenin diğer bir örneğini oluşturmaktadır. Nitekim bazı orta ölçekli illerimizde bu birimlere kurulduğu günden bu güne kadar hiç müracaat olmamıştır.[4]

Benzer şekilde 5084 (T.C. Başbakanlık,2004) ve 5350 (T.C. Başbakanlık,2005) sayılı kanunlarda öngörülen bölgesel teşvikler, Keynesyen girdi teşviklerine dayanmakta ve bölgesel kalkınmaya değil, işletme maliyetlerini düşürerek rekabetçi avantaj kazanmaya odaklanmaktadır. 2009 yılında yürürlüğe giren Yeni Teşvik Sistemi (T.C. Başbakanlık,2009) ise dört bölge sınıfına ayırdığı ülkeyi meta alıntı haline gelen kümelenme yaklaşımı ile geliştirmeyi hedeflemektedir.

Gerek İstanbul'da gerekse GAP bölgesinde başlatılan kümelenme projelerinde AB etkisinin olduğu görülmektedir. Burada olumsuzluk yine politika transferinde yeterli seçicilik yapılmamasından kaynaklanmaktadır. Yoksa AB etkisinin her zaman negatifliği bünyesinde barındırması tabi ki beklenmemektedir.

Son 3 yıldır TÜBİTAK'ın bütçesindeki önemli artış ve geliştirilen yeni enstrümanlar politika alanında ilgi çekici gelişmelerdir. KAMAG projeleri ve il inovasyon platformları yönetişim ve ortaklık içerikli ilkeleri ile teorideki açılımları politikaya dönüştürmektedir. Nitekim San-Tez gibi üniversite-sanayi işbirliği destekleri ağbağ, yenilikçi ortam ve ilişkilerin geliştirilmesini hedeflemektedir. KOSGEB TEKMER destekleri de üniversitelerle işbirliği içerisinde uygulanmaktadır.

Türkiye'nin bölgesel kalkınma ve bölgesel politika alanında yaşanan gelişmeleri hakkında birçok örnek türetmek mümkün olsa da laboratuar halini almış bu tabloda son olarak kalkınma ajanslarının anayasa mahkemesine konu olmasına değinilebilir. Kalkınma ajanslarının ülke yönetim yapısına sunulmasının AB etkisi ile olduğu bilenen bir gerçektir. Kalkınma planlarının uygulama yönü yine AB etkisi ile güçlenmeye başlamıştır. Ajanslar ilk etapta siyasi tartışmaya malzeme olmuş, bölgesel kalkınmada yönlendirilebilecek ve

[4] Batı Akdeniz Bölgesinden iki ilin il planlama ve koordinasyon müdürlüğünden alınan bilgi.

Türkiye şartlarına daha uygun hale getirilebilecek bu kurumsal oluşum bir anlamda geliştirici değil geciktirici bir sürece taşınmıştır.

Sonuç olarak Türkiye'deki bölgesel politikaların şekillenmesinde teorinin düzgün bir filtreden geçirilerek politikalara yansıması yerine belirgin bir AB etkisi söz konusu olmaktadır. Teknoloji geliştirme bölgeleri yasasının Ar-Ge yasası ile çelişmesi, Kalkınma Ajanslarının kalkınma kurulları ile işlevselliğinin katılımcılık adına yavaşlatılması veya katılmak isteyip istemediklerinin sorulmadan Bakanlar Kurulu kararı ile "zorunlu katılımcılığın" sağlanması gibi ironik örnekler AB etkisinin bile hafif bir ifade olarak kalacağını göstermektedir. Bu türden örnekler koordinasyon probleminin hat safhada olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla daha özgün teorik zeminlere ve örnek edinmelere ihtiyaç bulunduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bölge çalışmaları literatüründeki heyecan verici gelişmeler farklı disiplinlerden araştırmacı ve akademisyenleri son 20 yıldır hummalı bir çalışma sürecine sokmuştur. Büyüyen ve gelişen bölge üzerindeki odaklaşma her ne kadar farklı kaynaklardan beslense de meta referans noktası olarak kapitalizmdeki gelişmeler, bölge incelenmesinde ortak hareket noktasını oluşturmaktadır. Bir yanda neo-liberal rekabetçilik yaklaşımları diğer yanda Düzenleme Okulu ve evrimci iktisat gibi sosyal ilişkiler üzerinde duran yaklaşımlar bu süreçte bir dizi bölgesel kalkınma modelleri ve teorileri üretmişlerdir. Bu tabloda inovasyona dayalı kalkınma modellerinin 1980 sonrası popülerleşen neo-liberal kapitalizmin sınırları dışındaki yaklaşım ve teorilere dayandığı görülmektedir.

Ana akımlaşma eğiliminin arttığı bir ortamda farklı bir bakış açısına sahip olma zenginliği özellikle Türkiye açısından kritik bir önem arz etmektedir. Çünkü küresel ekonomiye entegrasyonda ideolojik ve politik kutuplaşmanın ortasında kendini hazırlıksız bir şekilde bulan bölgesel kalkınma, (her zaman olduğu gibi) derinlemesine sorgulamalara ve araştırmalara konu olmadan hızla savrulmaktadır. İronik olan ise nereye savrulduğunun bazı senaryolar olmakla birlikte şimdilik net bir şekilde görülememesidir.

KAYNAKÇA

AKGÜNGÖR,S. Kumral,N., Lenger, A.,"National Industry Clusters and Regional Specializations in Turkey", *European Planning Studies*, Cilt:11, Sayı: 6, 2003, s.647-669.

AMİN A. ve Thrift, N., 'Institutional Issues for the European Regions: From Markets and Plans to Socioeconomics and Powers of Association', *Economy and Society* , Cilt: 24, Sayı:1, 1995, s.41–65.

ASHEIM, B. ve A. Isaksen, Location, *Agglomeration and Innovation: Towards Regional Innovation Systems in Norway*, STEP Report R-13, Oslo, 1996.

AYDALOT Phillippe, *Milieux Innovateurs en Europe*, GREMI, Paris, 1986.

AYGÜL Cenk, "Şebeke Kuramlarına Eleştirel Bir Bakış",MEMLEKET SiyasetYönetim, 2006/1, s. 141-153.

BAGNASCO, A., *Tre Italia: La Problematica Territoriale Dello Sviluppo Economico Italiano*, Il Mulino, Bologna, 1977.

BARRO R.J. ve Sala-i Martin X., Convergence, *Journal of Political Economy*, Cilt: 100, 1992, s. 223-251.

BECATTINI G. (Ed,), *Mercato e Forze Locali: Il Distretto Industriale*. Il Mulino, Bologna, 1987.

BEGG Lain (Ed.), *Urban Competitiveness*, Policy Press, Bristol, 2002.

BOYER R, *The Regulation School: A Critical Introduction*, Columbia, New York, 1990.

BOYER R., " The Regulation Approach as a Theory of Capitalism: A New Derivation", *Institutional Economics in France and Germany: German Ordoliberalism versus the French Regulation School* , (ed. A. Labrousse- J. Weisz), Springer, Berlin, 2001, s.49-92.

BRENNER R. ve Glick, M., "The Regulation School: Theory and History", *New Left Review*, 1991, s.45-119.

BRUSCO S., Small firms and the provision of real services", *Industrial Districts and Local Economic Regeneration* (Ed. PYKE F. ve SENGENBERGER W.), International Institute for Labour Studies, Geneva, 1992.

BRUSCO S., "Small firms and industrial districts: the experience of Italy", *New Firms and Regional Development in Europe,* (Ed. Keeble D. ve weaver E.), Croom Helm, London, 1986.

BRUSCO S., "The Emilian model: productive decentralisation and social integration", . *Cambridge Journal Economics*, Cilt:. 6, 1982, s.167–184.

CAMAGNI, R., The Concept of Innovative Milieu and its Relevance for Public Policies in European Lagging Regions, *Papers of the Regional Science Association*, 1995, s.317-340.

CAMAGNI Roberto (ed.), *Innovation Networks: Spatial Perspectives*, GREMI, Belhaven Press, London, 1991.

COOKE P., *Proximities, knowledges and innovation biographies*, EURODITE Project Papers, 2008.

COOKE, P. ve K. Morgan, *The Associational Economy. Firms, Regions, and Innovation*, Oxford University Press, Oxford, 1998.).

COOKE, P., "The Regional Innovation Systems in Wales: Evolution or Eclipse", Regional Innovation Systems (Ed.Cooke, P. ve diğerleri), İkinci Baskı, Routledge, London, 2003.

Çeşitli Kalkınma Planları.

Çetin M., "Bölgesel Kalkınmaya Farklı Bir Bakış: Çevre/Yenilikçi Çevre Yaklaşımı", *Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt:18, Sayı:3-4, 2004, s.35-49.

DEI ottatı G., "Trust, interlinking transactions and credit in the industrial district", *Cambridge Journal Economics*, Cilt: 18, 1994,s.529–546.

DOLOREUX, D., "What We Should Know About Regional Systems of Innovation?", *Technology in Society*, Cilt:24, 2002, s. 243-263.

DULUPÇU Murat, "Modernizm-İktisat-Retorik ve Metafor Üzerine Post-Epistemolojik Bir Deneme", *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, Sayı:3, 1998, s.15-34

DULUPÇU Murat, ve Gövdere B., "Bölgesel Gelişme Stratejileri İçin Bir Perspektif: Yerel Bilgi Ağbağları Yaklaşımı", *12. Ulusal İktisat Sempozyumu*, 11-12 Ekim, Isparta, 2005.

DULUPÇU, -Murat, "Americanismo e fordismo ve yeni kapitalist gelişme: düzenleme perspektifi", *İktisat Dergisi*, Eylül-Aralık, Sayı: 441-444, 2003, s. 52-62.

DULUPÇU, Murat, "Bölgesel Yenilik (İnovasyon) Stratejileri: Türkiye'de Bölgesel Gelişme İçin Alternatif Olabilir Mi?", *2004 Türkiye İktisat Kongresi*, Bölgesel Gelişme Stratejileri: Tebliğ Sunuşları, 49-89, İzmir, 5-9 Mayıs 2004.

FLORIDA, R., "Toward the Learning Region", *Futures*, Cilt:27, 1995, s. 527-536.

FREEMAN, C., "The National System of Innovation in Historical Perspective", *Cambridge Journal of Economics* ,Cilt: 19, 1995, s. 5-24.

GÜNDÜZ Ali Yılmaz , *Bölgesel Kalkınma Politikası*, ekin kitabevi, Bursa, 2006.

GÜNEY Atilla, "Bob Jessop'da Yönetişim Kavramı: Stratejik İlişkisel Devlet Biçiminden Yönetişim Biçimine", *MEMLEKET Siyaset Yönetim*, 2006/1, s. 153-171.

ILDIRAR Mustafa, *Bölgesel Kalkınma Ve Gelişme Stratejileri*, Nobel, 2004.

KRUGMAN., P., 'Space: The Final Frontier', *Journal of Economic Perspective* , Cilt: 12, Sayı:2, 1998, s.161-74.

LAGENDIJIK A., "Learning from conceptual flow in regional studies: Framing present debates, unbracketing past debates", *Regional Studies*, Cilt: 40, Sayı:4, 2006, s. 385-399

LOVERING John, "MNCs and Wannabes-Inward Investment, discourses of regional development, and the Regional Service Class", *The Competition for Inward Investment* (Ed. N.J. Phelps ve P. Raine), Asgate, Londra, 2003.

LOVERING John, "MNCs and Wannabes-Inward Investment, discourses of regional development, and the Regional Service Class", *The Competition for Inward Investment* , (Ed. N.J. Phelps ve P. Raines), Asgate, Londra, 2003.

LOVERING John, "The New Imperial Geography", Economic Geography: then, now and the future, (Ed. S. Bagchi-Sen ve H. Lawton Smith), Routledge, UK, 2006.

LUNDVALL, B.A. (Ed.), *National Systems of Innovation: Towards a Theory of Innovation and Interactive Learning*, Printer, London, 1992.

MAILLAT, D., "Territorial Dynamic, Innovative Milieu and Regional Policy", *Entrepreneurship and Regional Development*, Cilt: 7, 1995, s.157-165.

MAILLAT, D., O. Crevoısıer. ve B. Lecoq, *Innovation, Networks and Territorial Dynamics*, Springer Verlag, Berlin, 1994.

MORGAN, K. ve C. Nauwelaers, "The New Wave of Innovation-Oriented Regional Policies: Retrospects and Prospects", *Regional Innovation Strategies: The Challenge for Less-favoured Regions*, (Ed.Morgan, K ve Nauwelaers, C.), The Stationery Office, London, 1999.

MORGAN, K., "The Learning Region: Institutions, Innovation and Regional Renewal", *Regional Studies*, Cilt: 31, 1997, s. 491-503.

MOULAERT F. ve Sekia F., "Territorial Innovation Models: A critical survey", *Regional Studies*, Cilt: 40, Sayı:4, 2003, s. 289-302

OOSTERWIJK, Herman, "National-Sectoral Systems of Innovation", Innovation in Europe: Dynamics, *Institutions and Values Konferansında sunulan bildiri metni*, Roskilde Universitesi, Danimarka, 8-9 Mayıs 2003.

PIORE M. ve Sabel C., *The Second Industrial Divide*, Basic Books, New York, 1984.

POLENSKE, K.R., *Clustering in Space versus Dispersing Over Space*, Handbook of Research on Cluster Theory (Handbooks of Research on Clusters Series), s. 133-149, 2008.

PORTER M., "Competitive advantage, agglomeration economies and regional policy", *International Regional Science Review*, Cilt: 19, 1996, s.85–94.

PORTER M., *The Competitive Advantages of Nations*, Macmillan, London,1990.

PORTER, M., "Clusters and the New Economics of Competition", *Harvard Business Review* , (Kasım-Aralık), 1998, s. 77-90.

SAXENIAN A., *Regional Advantage: Culture and Competition in Silicon Valley and Route 128*, Harvard University Press,Cambridge, MA,1994.

SAYER Andrew, *Realism and Social Science,* Sage, Londra, 2000.

SIMMIE J., "Innovation and Space: A critical Survey of Literature", *Regional Studies*, Cilt: 39, Sayı: 6, 2005, s. 789-804.

STORPER M. ve scott A. J. " The geographical foundations and social regulation of flexible production complexes", *The Power of Geography,* (Ed.WOLCH J. ve DEAR M.), Allen & Unwin, London, 1988.

T.C. BAŞBAKANLIK, 5084 Sayılı Kanun, T.C. Resmi Gazete, Tarih: 06.02.2004, Sayı: 25365.

T.C. BAŞBAKANLIK, 5350 Sayılı Kanun, T.C. Resmi Gazete, Tarih: 18.05.2005, Sayı: 25819.

T.C. BAŞBAKANLIK, 2009/15199 Sayılı Karar, T.C. Resmi Gazete, Tarih: 16.07.2009, Sayı: 227290.

TEPAV, Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumları.